

ΙΚΑΡΟΣ

Βραβείο
Strega
2025

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Andrea Bajani

Μετάφραση
Δήμητρα Δότση

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Τίτλος πρωτοτύπου: *L'anniversario*

© 2025, Andrea Bajani

Πρώτη έκδοση στα ιταλικά, Giangiacomo Feltrinelli Editore Milano, 2025

© 2026, Εκδόσεις Ίκαρος, για την ελληνική γλώσσα, σε συμφωνία με το λογοτεχνικό πρακτορείο The Italian Literary Agency

Μετάφραση από τα ιταλικά: Δήμητρα Δότση

Επιμέλεια – Διόρθωση κειμένου: Σταυρούλα Αλεξανδροπούλου

Σχεδιασμός – Εικονογράφηση εξωφύλλου: Bariş Şehri

Στοιχειοθεσία – Σελιδοποίηση: Εκδόσεις Ίκαρος

Παραγωγή: Τροπή Press

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση ή αναπαραγωγή του παρόντος έργου στο σύνολό του ή τμημάτων του με οποιονδήποτε τρόπο, καθώς και η μετάφραση ή διασκευή του ή εκμετάλλευσή του με οποιονδήποτε τρόπο αναπαραγωγής έργου λόγου τέχνης, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 2121/1993 και της Διεθνούς Σύμβασης Βέρνης-Παρισιού, που κυρώθηκε με τον ν. 100/1975. Επίσης απαγορεύεται η αναπαραγωγή της στοιχειοθεσίας, της σελιδοποίησης, του εξωφύλλου και γενικότερα όλης της αισθητικής εμφάνισης του βιβλίου, με φωτοτυπικές ή οποιεσδήποτε άλλες μεθόδους, σύμφωνα με το άρθρο 51 του ν. 2121/1993.

Κανένα μέρος ή απόσπασμα του παρόντος βιβλίου δεν δύναται να χρησιμοποιηθεί ή να αναπαραχθεί, καθ' οιονδήποτε τρόπο ή μέσο, για τον σκοπό εκπαίδευσης τεχνολογιών ή συστημάτων Τεχνητής Νοημοσύνης. Κατ' εφαρμογή του Άρθρου 4(3) της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/790 για την Ψηφιακή Ενιαία Αγορά, ο συγγραφέας και ο εκδότης επιφυλάσσονται ρητώς όλων των δικαιωμάτων τους και εξαιρούν το παρόν έργο από κάθε πράξη εξόρυξης κειμένων και δεδομένων.

Πρώτη έκδοση: Φεβρουάριος 2026

ISBN 978-960-572-814-4

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΚΑΡΟΣ • ΒΟΥΛΗΣ 4, 105 62 ΑΘΗΝΑ • Τ: 210 3225152 • www.ikarosbooks.gr

Andrea Bajani

Η ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Ένα μυθιστόρημα

Μετάφραση: Δήμητρα Δότση

ΙΚΑΡΟΣ

“If you are not the free person you want
to be you must find a place to tell the truth
about that. To tell how things go for you”.

Anne Carson, *Candor**

“That’s why I’m not to be trusted.
Because a wound to the heart
is also a wound to the mind”.

Louise Glück, *The Untrustworthy Speaker***

* «Αν δεν είσαι ο ελεύθερος άνθρωπος που θέλεις να είσαι, πρέπει να βρεις ένα μέρος όπου θα πεις την αλήθεια για όλα αυτά. Όπου θα πεις πώς έχουν τα πράγματα για σένα». [Σ.τ.Μ.]

** «Να γιατί δεν πρέπει να μου έχει κανείς εμπιστοσύνη. Γιατί μια πληγή στην καρδιά είναι συνάμα και μια πληγή στο μυαλό». [Σ.τ.Μ.]

1.

Την τελευταία φορά που είδα τη μητέρα μου, με συνόδευσε μέχρι την εξώπορτα για να με αποχαιρετήσει. Κι ύστερα, προτού την κλείσει, περίμενε να με δει να εξαφανίζομαι στη χράνη της σκάλας. Η μητέρα μου δεν ήταν άνθρωπος των αποχωρισμών, κυρίως επειδή τη βασάνιζε κάτι σαν συστολή που άγγιζε τα όρια της αυταπάρνης. Αυτό, πρακτικά, καθιστούσε αδύνατον για εκείνη κάθε είδος ρητορικής ικανότητας: με κανέναν τρόπο δεν θα μπορούσε να στήσει ένα σκηνικό, έστω και προσωρινό, για κάτι που η ίδια θεωρούσε τόσο περιθωριακό. Για τον ίδιο λόγο, έχω την αίσθηση, δεν αναγνώριζε στον εαυτό της το δικαίωμα να ορίζει την αρχή ή το τέλος κάποιου πράγματος. Στεκόταν πάντα πίσω από τον πατέρα μου όταν άνοιγε η πόρτα, και στεκόταν και πάλι πίσω από τον πατέρα μου όταν, στο τέλος κάθε μου επίσκεψης, το πορτόφυλλο τούς κατάπινε μες στο σπίτι.

Κι όμως, εκείνη τη μέρα, η μητέρα μου με χαιρέτησε τελευταία, μόνη της έξω από το κατώφλι του σπιτιού, στο πλατύσκαλο. Ή μάλλον δεν με αποχαιρέτησε, παρά με ακολούθησε κατά κάποιον τρόπο. Με την απόσταση όλων αυτών των χρόνων που έχουν περάσει από τότε, θα έλεγα πως δεν μπορούσε

να με αφήσει να φύγω. Είναι γεγονός πως, ενώ εγώ πλησίαζα προς την έξοδο οπισθοχωρώντας, καλύπτοντας κάθε μου βήμα με ένα προπέτασμα από μισόλογα, η μητέρα μου προχωρούσε με το ανάλογο βήμα. Κοιτάζοντάς την τώρα μέσα από τα γυαλιά της γραφής, η σκηνή αυτή μου θυμίζει χορό: ένα αντρικό πόδι προς τα πίσω κι ένα γυναικείο μπροστά, άλλο ένα βήμα του γιου κι άλλο ένα της μητέρας, ως την έξοδο.

Τα τελευταία λόγια που άκουσα να προφέρει η μητέρα μου δεν ήταν κάποια διατύπωση, αλλά μια ερώτηση. Πράγμα το οποίο, για άλλη μια φορά, ερχόταν σε πλήρη αντίθεση με την τάση της κυρίως προς την αποδοχή παρά προς τη διεκδίκηση, προς την υποταγή παρά προς την απαίτηση, στο να δίνει λογαριασμό αντί να τον ζητάει από τους άλλους.

«Θα ξανάρθεις να μας δεις;» με ρώτησε, προχωρώντας προς το μέρος μου την ώρα που εγώ ξεγλιστρούσα από το σπίτι. Νομίζω ότι με κοίταξε στα μάτια, αλλά αυτό είναι μάλλον δική μου εικασία παρά μια θολή ανάμνηση, μιας και εγώ, σε αντίθεση με εκείνη, δεν την κοίταζα.

Η ερώτησή της ήταν εντελώς άτοπη, δεν υπήρχε κανένας λόγος να μου την κάνει. Τακτικά, περίπου μια φορά το δεκαπενθήμερο, οδηγούσα εβδομήντα χιλιόμετρα για να περάσω μερικές ώρες με τους γονείς μου, συνήθως την ώρα του μεσημεριανού φαγητού. Μόλις τελειώναμε το γεύμα μας, μετά τον καφέ, έπαιρνα και πάλι το αυτοκίνητο και επέστρεφα στο Τορίνο. Αυτό το έκανα για πολύ καιρό αφότου έφυγα από το σπίτι στα είκοσί μου, με το σύννηθες πρόσχημα του πανεπιστημίου. Όταν μου έκανε αυτή την ερώτηση, ήμουν σαράντα ενός χρονών. Πάει να πει δηλαδή ότι επί είκοσι ένα χρόνια τους επισκεπτόμουν με τέτοιο ρυθμό που δεν γινόταν να μη μοιάζει με

ρουτίνα. Δεν υπήρχε, λοιπόν, κανένας λόγος να αμφισβητήσει κανείς ότι και έπειτα από εκείνη τη μέρα, θα συνέχιζα να κάνω το ίδιο ξανά και ξανά και ξανά, εις το διηνεκές. Επιπλέον, εγώ ήμουν ο γιος κι εκείνοι οι άνθρωποι που με είχαν φέρει στη ζωή, οπότε αυτό και μόνο αρκούσε για να μην υπάρξει καμία σκιά αμφιβολίας.

Θα πρόσθετα πως όχι μόνο η ερώτηση αυτή ήταν προφανώς άτοπη σε εκείνη τη συγκυρία, αλλά ούτε καν εγώ δεν την είχα θέσει ποτέ στον εαυτό μου, δεν μου είχε περάσει καν από το μυαλό. «Θα ξανάρθεις να μας δεις;» με ρώτησε. Σε αυτή την ερώτηση δεν υπήρξε ποτέ κάποια απάντηση. Το «Μα και βέβαια», που βγήκε από το στόμα μου εκεί στο πλατύσκαλο, το είπα μόνο και μόνο για να πω κάτι, για να με αφήσει στην ησυχία μου και να μπορέσω να κατέβω τις σκάλες. Δεν ήταν μια απάντηση, απλούστατα γιατί αυτή η ερώτηση, ειπωμένη από μια μάνα προς τον γιο της, είναι κάτι που δεν λέγεται.

Κι όμως η μητέρα μου την ξεστόμισε, και το έκανε ενστικτωδώς. Ύστερα από τόσα χρόνια αφάνειας, τόσα χρόνια που δεν υπήρχε ούτε για τον εαυτό της ούτε για τα παιδιά της, που καθάριζε, υπηρετούσε, υπάκουγε τον άντρα της στο σπίτι και στο κρεβάτι, που εκτελούσε το λίγο ή το τίποτα που εκείνος περίμενε ή απαιτούσε από εκείνη, τελικά αντέδρασε με μια μητρική κίνηση. Ένωσε αυτό που μέσα στον γιο της είχε ήδη συμβεί, δίχως καν να το καταλάβει ο ίδιος.

Πριν από δέκα χρόνια, εκείνη την ημέρα, είδα τους γονείς μου για τελευταία φορά. Από τότε άλλαξα αριθμό τηλεφώνου, σπίτι, ήπειρο, ύψωσα ένα τείχος απόρθητο, έβαλα έναν ωκεανό ανάμεσά μας. Ήταν τα καλύτερα δέκα χρόνια της ζωής μου.

2.

Δεν έχω γράψει ποτέ για τη μητέρα μου. Ποτέ μου δεν θεώρησα ότι άξιζε τον κόπο να μιλήσω για εκείνη, ούτε και εντέλει το έκανα ποτέ με κανέναν. Ακόμα κι όταν εμφανιζόταν στις πιο προσωπικές μου κουβέντες, ήταν μονάχα χάρη στην έκλαμψη μιας λέξης σφηνωμένης σε κάποια φράση. Το μερίδιο του κόσμου που της αναλογούσε ήταν τόσο αμελητέο, που δεν ζητούσε ακρόαση. Το οικογενειακό εκτόπισμα το καταλάμβανε εξ ολοκλήρου ο πατέρας μου, που είχε μπει στο προσκήνιο και είχε γράψει, κατά κάποιον τρόπο, τη μία και μοναδική εκδοχή του οικογενειακού μυθιστορήματος. Την εκδοχή του άντρα που του χρωστούσε η ζωή, πράγμα που σημαίνει πως έπρεπε να την πληρώνουμε όλοι, να καιγόμαστε μαζί του στην πυρά. Με άλλα λόγια, πίστεψα σε εκείνον, δεν σκέφτηκα ποτέ ότι άξιζε τον κόπο να μιλήσω για τη μητέρα μου, διότι δεν υπήρχε τίποτα να ειπωθεί. Η ζωή της συνοψιζόταν στο γεγονός ότι είχε έρθει σε τούτο τον κόσμο. Και η ύπαρξή της σε τούτο τον κόσμο δεν ήταν κάτι το αξιοσημείωτο.

Ακόμα και τώρα, μπορώ να την εντοπίσω, μέσα στα σπίτια όπου ζήσαμε, σαν μια θαμπή παρουσία. Όσο κι αν ξεφυλλίζω

τους φακέλους των οπτικών μου αναμνήσεων, η μνήμη μου βρίσκει ελάχιστα πράγματα. Δεν υπάρχει χώρος που να της αναλογεί, δεν υπάρχει καμιά γωνιά του διαμερίσματος, κανένα δωμάτιο, καρέκλα ή παράθυρο όπου να μπορώ να εστιάσω σε αυτήν ξεκάθαρα. Κι όμως καθόταν, ανοιγόκλεινε πόρτες, έβαζε τα άπλυτα στο πλυντήριο, άπλωνε την μπουγάδα, ντυνόταν και γδυνόταν, πήγαινε για ύπνο. Δεν θα μπορούσε να ήταν κι αλλιώς, αναγκαστικά έτσι πρέπει να ήταν. Μόνο που δεν διατηρώ καμία ανάμνηση.

Ούτε η κουζίνα, χώρος που της είχε αποδοθεί κοινωνικά, της ανήκει πραγματικά. Ξέρω πολύ καλά πως εκείνη μαγειρεύε, ξέρω πως εκείνη έστρωνε το τραπέζι, ξέρω πως εκείνη έπλενε τα πιάτα, μα μου είναι αδύνατον να την οπτικοποιήσω σε εκείνες τις κινήσεις, να δω τη μορφή της μπροστά στα μάτια της κουζίνας, να ανοίγει την πόρτα του ψυγείου. Απεναντίας, μου είναι πολύ εύκολο να φανταστώ την απουσία του πατέρα μου μπροστά στον νεροχύτη, ξέρω πως δεν έπλενε τα πιάτα, δεν μαγειρεύε. Ή αν το έκανε, ήταν κάτι τόσο σπάνιο που διαλύθηκε στη μνήμη μου, μπροστά στη γενικότερη τάση. Το μόνο βέβαιο είναι πως δεν βλέπω τη μητέρα μου, εκείνη δηλαδή που τα έκανε όλα αυτά κάθε μέρα – όχι εκείνος.

Ξέρω ότι υπήρχαν κάποιες δουλειές που τις έκανε καθημερινά, όμως τίποτα δεν πήρε τη συμπυκνωμένη μορφή της συνήθειας. Για να υπάρξει συνήθεια, πρέπει να υπάρχει ένα σώμα που τη διεκδικεί, και η μητέρα μου δεν είχε σώμα ή μάλλον δεν είχε ένα δικό της ανεξάρτητο σώμα. Ακόμη και σωματικά, υπήρχε μόνο ως απόρροια του πατέρα μου. Οι δουλειές (τα ψώνια, το μαγείρεμα, το καθάρισμα, το να μας παίρνει από το σχολείο) ήταν τα νήματα που –υπακούοντας στο θέλημα εκείνου–

κινούσαν τη μορφή της μέσα στο σπίτι ή στο πεδίο που χώριζε το σπίτι από τον έξω κόσμος.

Από το σώμα της κρατώ μόνο κάποια λεκτικά ίχνη και ένα πόδι κάπως πιο λεπτό από το γόνατο ως τον αστράγαλο, συνέπεια μιας παιδικής πολιομυελίτιδας. Της είχε αφήσει μια αμυδρή χλωτότητα, που δεν νομίζω πως ήταν ορατή στα μάτια των άλλων. Κάθε φορά που έβλεπα τη γάμπα της, αυτό είναι σίγουρο, ένιωθα κάτι σαν οδυνηρή τρυφερότητα. Εκείνη την έσερνε με μια σχετική αδιαφορία, κάτι ανάμεσα σε αθωότητα και ολιγωρία. Δεν την άκουσα ποτέ να μιλά γι' αυτό· το σώμα της ουδέποτε ήταν θέμα συζήτησης. Ήταν αόρατο, ήταν το προπύργιο της αορατότητάς της. Όσο κι αν ήταν ουσιαστικά αθέατο, το πολυμοφικό πόδι της –αν μπορούμε να το πούμε έτσι– ήταν το μόνο που καταστρατηγούσε εκείνη την αορατότητα, την καταδίκαιζε να γίνεται ορατή. Νομίζω ότι αυτό ήταν κάτι που με πονούσε.

Μια άλλη εκδήλωση του σώματος της μητέρας μου ήταν η παράφωνη μυρωδιά ενός γυναικείου αρώματος που πλανιόταν στο σπίτι τα απογεύματα του Σαββάτου, κι ήταν ό,τι απέμενε στον αέρα όποτε έβγαινε έξω με τον πατέρα μου. Κανονικά θα έπρεπε να πω ότι πήγαιναν βόλτα, όμως η φράση που έχει εντυπωθεί στη μνήμη μου είναι ότι ο πατέρας μου «την έβγαζε βόλτα». Έτσι όριζε εκείνος τον χρόνο που περνούσαν μαζί εκτός σπιτιού, λες και πήγαινε βόλτα τον σκύλο του.

Όσο για τα υπόλοιπα σωματοποιημένα συμπτώματα, υπήρξε μια περίοδος με νυχτερινούς κολικούς, βογκητά, όταν δεν μετατρέπονταν σε αληθινό κλάμα, που ακούγονταν από την κρεβατοκάμαρα των γονιών μου. Δεν έχω καμία ανάμνηση από τις σουβλιές που θα πρέπει να ένιωθε στο πλευρό και στη διάρκεια της μέρας. Για κάποιο λόγο εκείνοι οι σπασμοί, εκ-

δήλωση ενός διαπεραστικού πόνου, δεν έγιναν ποτέ θέμα της ημερήσιας διάταξης, ούτε μπήκαν ποτέ στις οικογενειακές μας κουβέντες. Δεν αποτυπώθηκαν, για την ακρίβεια, στη λεγόμενη επίσημη εκδοχή. Παρέμειναν περιορισμένοι στο πεδίο του ονείρου. Μπορούσες να αντιληφθείς την ύπαρξή τους μόνο αν συνέβαιναν σε ένα πιο επιφανειακό στάδιο του ύπνου, αν άλλαζα πλευρό στο μαξιλάρι, λίγο προτού ξανακοιμηθώ.

Όλα αυτά κατέληξαν σε μια επέμβαση στο νοσοκομείο, στην απομάκρυνση της πέτρας από τα νεφρά και σε μια νοσηλεία από την οποία δεν έχει μείνει κανένα ίχνος μέσα μου. Μονάχα ένα αίσθημα γαλήνης –τώρα που γράφω για όλα αυτά, απλώνεται στο χαρτί– κι ένα φως σιγαλιάς στο δωμάτιο του τρίτου ή τέταρτου ορόφου εκείνου του κτιρίου. Αυτή τη φορά θα έλεγε κανείς πως η μητέρα μου είναι στο προσκήνιο, με τους γιατρούς και τις νοσοκόμες γύρω της να τη φροντίζουν. Την προσέχουν όπως αρμόζει στην περίπτωση της, με τη συνήθη πρακτική της φροντίδας των ασθενών. Τσεκάρισμα του πυρετού, καθαρισμός της πληγής, σερβίρισμα του φαγητού στο κρεβάτι, απομάκρυνση του δίσκου, έλεγχος μες στη νύχτα.

Σε αυτή την εικόνα ξεχωρίζει κυρίως ένα πράγμα: η απόσυρσή της από την εξουσία του πατέρα μου και η παράδοση –του σώματός της, του ατόμου της– σε μια διαφορετική δικαιοδοσία, εκείνη του κράτους. Αυτή είναι που πρέπει να υπογράφει τα έγγραφα, να μονογράφει με το όνομά της και να αποδέχεται, να επιβεβαιώνει πως ξέρει τι κίνδυνο διατρέχει η ίδια της η ζωή. Κανείς άλλος –και κυρίως όχι ο σύζυγός της– δεν μπορεί να το πιστοποιήσει αυτό αντί για εκείνη, κανείς άλλος δεν μπορεί να υποταχθεί στο νυστέρι που θα τη χαράξει για να της φέρει ανακούφιση.

Κι ύστερα θα αφεθεί σε αυτή την απομόνωση, χωρίς να χρειάζεται να ασχολείται με το μεσημεριανό γεύμα ή με το δείπνο, με το να αλλάζει τα σεντόνια. Απομόνωση, λοιπόν, αλλά και φρούριο. Ακόμα και το ότι είναι μόνη σε αυτή τη σκηνή μου φαίνεται σημαντικό, το ότι δεν είναι δεύτερη, το ότι δεν είναι σε καμία περίπτωση στο περιθώριο. Από αυτή τη σκηνή θα ξεκινήσω, από τη σκηνή που η μητέρα μου είναι ξαπλωμένη, με τον αυχένα της ακουμπισμένο στο μαξιλάρι, και από το προσωπικό που πληρώνεται από το κράτος για να την κάνει να νιώσει καλύτερα.

Είτε συνέβη είτε όχι, τώρα πια δεν έχει σημασία, αυτή είναι η αρχή του μυθιστορήματος.